

Ivan Cifrić
KULTURA I OKOLIŠ
VŠPU „Baltazar Adam Krčelić“,
Zaprešić, 2009., str. 325.

Knjiga *Kultura i okoliš* predstavlja skup odabranih tema instruktivnih za područja prirode i kulture, ekološke etike, konteksta bioetičkog diskursa, biološke i kulturne raznolikosti, održivog razvoja i, kako kaže sam autor u predgovoru, „ono što im je zajedničko jest da u sebi sadrže neke ideje o odnosu kulture i prirode u predmodernim društvima kao poruke i pouke modernom društvu i čovječanstvu. To se odnosi na sferu rada i sferu kulture, a osobito glede socijalnoekološkog metabolizma i očuvanja raznolikosti kultura.“

Knjiga se sastoji od devet poglavlja unutar kojih se detaljno i argumentirano razmatraju odabrane tematike, u čemu su vrlo vrijedni primjeri koji problematiku još dodatno pojašnjavaju. Nakon iznijete teme, autor na kraju poglavlja završava sa „Zaključno“ gdje sumira osnovne postavke i vlastite zaključke. Tu su također i „Pitanja za raspravu“ koja mogu poslužiti studentima, nastavnicima, ali i drugim čitateljima da za sebe razmisle o određenoj tematici.

Prvo poglavlje „Prirodni i kulturni krajobrazi“ gdje se autor bavi samim pojmom krajobraza čija se definicija mijenjala kroz povijest s promjenama odnosa kulturnog i prirodnog okoliša, te objašnjava vrste vrednovanja krajobraza, koje može biti subjektivno i objektivno, ali i multidimenzionalno – estetsko, etičko, ekonomsko. Poglavlje završava posebno razmatrajući temu estetskog zagađenja ruralnog krajobraza. Upravo je estetsko zagađenje ruralnog krajobraza sve relevantnije pitanje u

Hrvatskoj danas gdje se ugrožavanju ruralnog krajobraza pod pritiscima modernizacijskog industrijskog razvoja posvećuje premalo znanstvene pozornosti.

Drugo poglavlje bavi se ekološkom etikom: kontekstom njenog nastanka, te, kako je to još 80ih godina prošlog stoljeća pitao poznati etičar okoliša Rolston Holmes III, treba li čovjeku uopće etika okoliša, koje su to tipologije ekološke etike i što je to holistička etika i pokret dubinske ekologije. Ekološka etika relativno je novo područje znanstvenog bavljenja u nas te stoga ovaj kratki, ali detaljni pregled, predstavlja iznimno vrijedan doprinos na našem jeziku i u domaćem okruženju u kojem se teži razviti.

Treće poglavlje naslovljeno je „Svjetski ethos“ prema konceptu „Weltehosa“, ideji poznatog mislioca Hansa Künga, za koju se stalno obnavlja interes znanstvene i šire javnosti. Autor se bavi pitanjem što je to svjetski ethos, ali i koji su mu prigovori.

Četvrto poglavlje postavlja pitanje: Imperij ili zajednica kultura? Ovdje autor uvodno kaže: „U svijetu se oblikuju dvije generalne opcije budućnosti ljudske civilizacije. Prva je nastavak praktičnog pritiska zapadnoeuropske kulture u standardiziranju elemenata kultura i putem masovnih medija, njihovo širenje kao kulturnog imperijalizma što vodi kulturnoj entropiji i mogućem nastanku novog svjetskog imperija. Dugoročno, riječ je o kulturnoj imploziji i linearnosti kulturne evolucije. Druga opcija je uniformiranje života, sprečavanje kulturne entropije i očuvanje raznolikosti kultura kao čovjekova bogatstva za alternativne razvojne smjerove i buduću

zajednicu raznolikosti kultura. Dugoročno, riječ je o kulturnoj eksploziji i mogućoj novoj civilizaciji međusobno različitih kultura.

Svijet je u mogućoj alternativni: imperij ili zajednica, pretpostavka je za varijacije „trećih“ putova između dugoročnih antropoloških i kratkoročnih razvojnih projekcija. Socijalnu projekciju uvjetuje značenje simboličkog svijeta pa je pitanje socijalnih opcija ujedno i pitanje kulturnih opcija. Svijet kulture je i svijet simbola, a društvo ne može opstati bez simbolične dimenzije.“

Peto poglavlje bavi se pitanjem kulture i nasilja gdje autor elaborira dvije sintagme: kultura nasilja i nasilje kulture; odnosno, civiliziranje nasilja i barbariziranje kulture; nasilje kao kulturna konstanta, simboliziranje i vizualizacija moći i nasilja, te njegova ritualizacija.

Autor navodi da „ostaje zagonetno pitanje zašto kultura reproducira nasilje i zašto ga se čovjek ne oslobodi? Je li nasilje i unutar kulture i kulture prema drugim kulturama, nepromjenjivi uvjet opstanka kulture, a agresivnost pojedinca uvjet opstanka njegove vrste? Možda su sve kulture, uključujući i današnju modernu kulturu, u tom pogledu još uvijek „primitivne kulture“. Da bismo se oslobodili okova primitivne i agresivne kulture, potrebna je kulturna projekcija globalne kulture kao globalne „zajednice kultura“. Ako se tom oslobađanju suprotstavlja čovjekovo genetsko naslijeđe i ako se nastavi kulturna reprodukcija nasilja, pitanje je kakve su perspektive pojedinca, kultura i čovječanstva.“

Sljedeće poglavlje objašnjava pojam kulturne raznolikosti te iznosi rezultate empi-

rijskog istraživanja o kulturnoj raznolikosti provedenog u sklopu projekta „Modernizacija i identitet hrvatskog društva“ kojeg je autor voditelj pri Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Sedmo poglavlje vrlo je zanimljivo nazvano „Biblijske poruke suvremenom čovječanstvu“ s obzirom da kada se sredinom prošlog stoljeća počelo intenzivnije govoriti o ekološkoj krizi nisu se propitivali samo mogući znanstveni već i religijski uzroci.

Autor kaže: „Danas su ugrožena oba porotka koji tvore cjelinu: kultura i priroda, unatoč tome što je čovjek kao slobodno i moralno autonomno biće obavezan kulturno se ponašati prema prirodi.“ Nadalje: „Kao što je Bog postavio savez s Noom da neće zatrti svijet potopom (u Postanku 9:11) pa niti drugim sredstvima kojima je kažnjavao grešne skupine u ljudskom rodu (npr. Sodoma i Gomora, u Postanku 19:24) možda bi čovjek trebao stvoriti zavjet, savez, između sebe i prirode da je neće zatirati. To bi bilo primjereno ponašanje čovjeka koji ima moralnu autonomiju, iskustvo edenskog grijeha, da odredi sam svoje granice zahvaćanja i ponašanja kao osoba – biće stvoreno prema Božjem obličju.“

U predzadnjem poglavlju, „Sociokulturni kontekst bioetičkog pitanja“, nalaze se ideje posebno važne i za ideju koja je sve aktualnija u hrvatskim bioetičkim krugovima - integrativna bioetika i nova epoha. „Osnovna teza koja se problematizira u ovom poglavlju“, kaže autor, „glasi: bioetička pitanja – nastanak i razumijevanje moralnog odnosa prema životu, posebice u suvremenoj ekološkoj krizi – povezana su sa sociokulturnim kontekstom koji

profilira društvenu potrebu i orijentaciju bioetičkog diskursa.“ U ovom poglavlju autor problematizira neke aspekte povijesnog i aktualnog diskursa o odnosu bioetike i okoliša i elaborira ih pod sloganom: „nema biosa bez oikosa, nema ethosa bez biosa“.

Posljednje poglavlje „Održivi razvoj“ iznosi argumente za i protiv ideje održivog razvoja. Nije slučajno da autor zaokružuje knjigu upravo ovom temom jer je već u „Predgovoru“ naglasio da „knjiga želi upozoriti da je čovjeku potrebno novo jedinstvo kulture i prirode, koje se pokušava ostvariti idejom održivosti konkretiziranoj kao održivi razvoj. Unatoč kritikama koncepta održivog razvoja, danas ne postoji iole suvisliji koncept na globalnoj razini koji bi otvorio prostor djelovanja kulture i ne bi se zadržao samo na ekonomskoj ili tehnološkoj dimenziji“.

Iznimna vrijednost ove knjige leži tako ne samo u općem doprinosu područjima kulture i okoliša, već i u tome da svaka tema za sebe daje čitateljima, koje možda zanimaju samo neke od ovdje iznesenih posebnih tematika, mogućnost da uđu u njihovo vrlo detaljno i kritičko razmatranje koje im, nudeći autorov zaključak, ipak daju slobodu da donesu i vlastite zaključke. Pažljivo odabranih devet tema koje je autor smatrao najvažnijima da se objedine i tvore jednu koherentnu cjelinu koja se može nazvati „Kultura i okoliš“, ipak predstavljaju samo jedan dio tog širokog područja. Pokazala se stoga potreba za jednim pojmovnikom unutar kojeg bi, nešto skraćeniije, ove, ali i druge, teme kulture i okoliša bile obrađene. Tako je nastao „Pojmovnik kulture i okoliša“, objavljen kao

zasebna publikacija, a koji zajedno s ovom knjigom tvori jednu cjelinu.

Tijana Trako

Ivan Cifrić
POJMOVNIK KULTURE I OKOLIŠA
VŠPU „Baltazar Adam Krčelić“,
Zaprešić, 2009., str. 266.

Pojmovnik kulture i okoliša obuhvaća 433 pojma koji se prema autorovom iskustvu najčešće koriste u sklopu ovog područja. Njime su obuhvaćeni termini iz najrazličitijih disciplina: sociologija, ekologija, ali i biologija, antropologija, filozofija, etnologija, a obuhvaća i neke pojmove koji nadilaze disciplinarnu okviru i koji pripadaju širem području kulture i društva.

„Pojmovnik“ je zanimljivo pisan jer je koncipiran ne samo da ukratko objasni značenje termina, već ide i korak dalje, pojmovi se dodatno komentiraju, te je u tim komentarima zastupljen autorski pristup. Ovo je iznimno korisno jer se strukturom pojmova i objašnjenjima nastojalo kritički pristupiti procesima, naročito globalnim, koji se zbivaju u interaktivnom prostoru prirode i kulture na koji se pojmovi odnose.

Osim detaljne eksplikacije, uz pojmove se nalaze i njihovi prijevodi na engleski i njemački jezik, a gdje je relevantno i na neke druge jezike (francuski, latinski, grčki), kao i reference najznačajnijih autora koji su doprinijeli objašnjenjima, interpretacijama te proširenjima određenih pojmova. Kao primjer možemo izdvojiti pojam pod slovom „B“ koji će u budućnosti zasigurno izazivati još brojnije kontroverze – „Bio-